

Opphavsrett og åndsverk

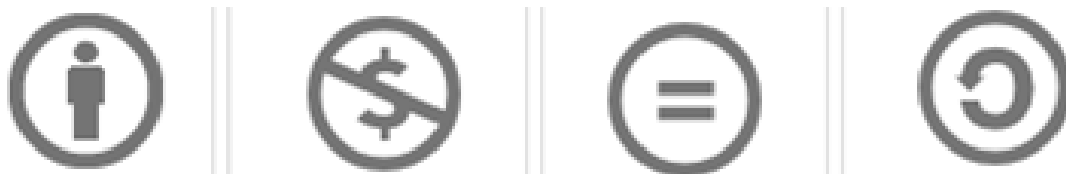
Hva er Creative commons?

Creative Commons (CC) omhandler opphavsrett og hvordan man kan merke sine verk slik at andre vet om de kan bruke, endre, kopiere verket osv - og opphavsrett er en menneskerett: FN menneskerettighetserklæring art 27.2 *"Enhver har rett til beskyttelse av de åndelige og materielle interesser som er et resultat av et hvert vitenskapelig, litterært eller kunstnerisk verk som han har skapt"*.

Det finnes mange ulike typer lisenser for fri kultur. CC er en internasjonal organisasjon som ble startet i USA i 2001 med mål å fremme delingskultur hvor man lett kan finne fram til hverandre og til hverandres verk. Hovedkontor er nå i Berlin. CC vedlikeholder internasjonal referanselisens (*unported*) som tilpasses lokal lovgivning. CC er et frivillig lisenssystem som er tilrettelagt og tilpasset ulike juridiksjoners lokale språk og rettspraksis – og tilbyr lisenser som gjør det mulig for forfattere og komponister å tilby hele eller deler av sine verk gratis til ikke-kommersiell bruk og samtidig beholde andre deler av verket som vanlig.

Dagens elever står midt oppe i spørsmål med opphavsrett og deling gjennom f.eks sakene som har vært med ulovlig fildeling (*Pirate Bay, Napster osv - se f.eks denne artikkelen om [Frankrikes strenge straff for ulovlig nedlasting](#)¹*). De har også en tendens til ikke å ha et klart forhold til hva man kan og ikke kan bruke på nett - og dette er ferdigheter de mest sannsynlig er nødt til å lære i skolen (*det er mange foreldre som ikke har et bevisst forhold til slik bruk heller*). Det er derfor viktig at lærere har et bevisst og klart forhold til hva man kan bruke og når - selv i interne skoleprosjekter, erfaringen elevene tar med seg fra skolen bruker de også i fritiden.

Lisenser:

Det er [6 lisenser](#)², ut fra et utgangspunkt på fire symboler Navngivelse (BY), ikke-kommersiell (NC), ingen bearbeidelse (ND), del på samme vilkår (SA). Gnu Free documentation – benyttes primært i wikipedia-miljøet, tilsvarer ca CC BY-SA.

Hvordan skaffer man seg en lisens?

Det er enkelt å skaffe seg en lisens, og det er kostnadsfritt. Man går inn på siden til [Creative Commons \(lisensvelger\)](#)³ og velger de alternativene som er aktuelt for deg/ditt verk f.eks om andre skal ha lov til å bruke verket, endre det osv. Etterpå trykker du velg lisens-knappen - og så kommer det opp en ny side (*se bildet til venstre*) hvor du kan få en html-kode som du kan bruke på eget nettsted (*du velger selv størrelse og utseende*). Koden kopierer du enkelt ved å merke hele teksten, høyreklikke og velge kopier

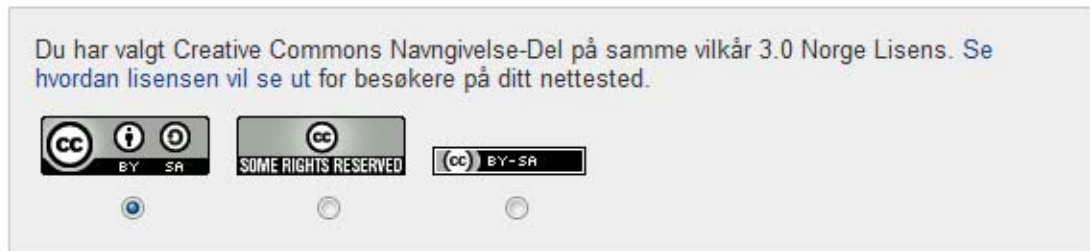
¹ <http://www.abcnyheter.no/node/96253>

² <http://www.creativecommons.no/dokumenter.shtml>

³ <http://creativecommons.org/choose/?lang=no>

(alternativt markere teksten og trykke Ctrl+C) - deretter går du til din hjemmeside, blogg el lign og høyreklikker der du skal lime inn (*i editoren*), høyreklikker og velger lim inn (alternativt trykke Ctrl + V). Nå har du fått gitt verket ditt rettigheter - og gitt alle andre klar beskjed om hvordan de skal forholde seg til det. Det er ikke nødvendig å gå inn på CC og få koden for at verket skal ha en lisens, du kan rett og slett bare skrive i tekst at dette verket har følgende lisens + den lisensen du mener er aktuelt, f.eks CC BY-SA (Creative Commonslisens; navngivelse, deles på samme vilkår).

Har du ditt eget nettsted?

Kopier teksten nedenfor til ditt nettsted så besøkende vet hvilken lisens som gjelder for dine verk.

```
<a rel="license"
href="http://creativecommons.org/licenses/by-
sa/3.0/no/"></a><br /> Dette <span
xmlns:dc="http://purl.org/dc/elements/1.1/"
href="http://purl.org/dc/dcmitype/Text"
rel="dc:type">verk</span> er lisensieret under en <a
rel="license" href="http://creativecommons.org/licenses/by-
sa/3.0/no/">Creative Commons License</a>
```

Marker innholdet i feltet ovenfor og kopier det. Eller, få det tilsendt via epost.

Behov for mer hjelp? Les vår veiledning.

- [Lenke til Creative Commons \(norsk side\)](http://www.creativecommons.no/)⁴ - her finner du svar på det meste og kan også stille spørsmål.
- Gisle Hannemyr sin nettside "[Lommejuss for digitale medier](http://hannemyr.com/faq/legal_dm.html)"⁵
- Nettstedet [Clara \(Informasjonssentral for opphavsrett og klarering\)](http://www.clara.no/)⁶
- [Lenke til GNU lisenser](http://www.gnu.org/licenses/licenses.html#GPL)⁷ (engelsk side)
- Kopinor [Merk Verk](http://www.kopinor.no/opphavsrett/opphavsrettsnotiser)⁸
- Digitalt bildespill om opphavsrett og lisens "[Att dela med sig av det man skapar - en illustrerad guide för nybörjare](http://www.skolnet.skolverket.se/igfiler/html/cc/start.html)"⁹ (svensk)
- Digi.no "[EU vil rydde opp i digitalt innhold](http://www.digi.no/826731/eu-vil-rydde-opp-i-digitalt-innhold)"¹⁰

⁴ <http://www.creativecommons.no/>

⁵ http://hannemyr.com/faq/legal_dm.html

⁶ <http://www.clara.no/>

⁷ <http://www.gnu.org/licenses/licenses.html#GPL>

⁸ <http://www.kopinor.no/opphavsrett/opphavsrettsnotiser>

⁹ <http://skolnet.skolverket.se/igfiler/html/cc/start.html>

¹⁰ <http://www.digi.no/826731/eu-vil-rydde-opp-i-digitalt-innhold>

Åndsverkloven

En kort forklaring på hva [åndsverksloven](#)¹¹ går ut på:

- *Den som (altså hvem er den skapende, opphavsmann)*
- *skaper (at det må skapes)*
- *et åndsverk (hva som skapes)*
- *har opphavsrett (hvilken rett han har)*
- *til verket (og hva han har rett over)*

Selv om man kjøper et maleri eier man bare et eksemplar, det immaterielle tilhører fortsatt kunstneren – og han (kunstneren) kan derfor f.eks lage kopier. Du har ikke rett til mangfoldiggjøring selv om du har originalen på veggen.

Hva er åndsverk?

Åndsverk er resultat av skapende innsats – andre innsatsfaktorer som arbeidsinnsats, penger mm kvalifiserer ikke til vern. Minimum skapende innsats – [verkshøyde](#)¹² er et nøkkelord (er det for banalt er det ikke åndsverk), samtidig skal man være klar over at det elevene lager og lagrer på skolens datamaskiner har de opphavsrett til. Ideer er ikke vernet. Kunnskap og metoder er ikke vernet. Fakta er ikke vernet (*eks kartkoordinater*). Ingen kvalitetskrav. Ikke noe nyhetskrav. Verner konkret utforming og ikke idemessig innhold -altså selve verket (*Dan Brown som forfatter av Da Vinci-koden vant saken som tidl utgivere av bøker med tilsvarende plot hadde anlagt mot ham fordi retten anså at tidligere utgaver var å regne som historiske fakta*). Det er ingen krav til registrering eller andre formaliteter, men bruk av opphavsrettsnotis anbefales, f.eks "Materialet er vernet etter åndsverkloven. Uten *uttrykkelig samtykke* fra rettighetshaver er eksemplarframstilling som utskrift og annen kopiering bare tillatt når det er hjemlet i lov (*kopiering til privat bruk, sitat o.l*) eller etter avtale med Kopinor. Se også [Merk-verk-kampanjen](#)¹³. Publisering på nett skjer ofte fordi man synes det er greit å dele (*typisk for bl.a blogg*), nettet er et uregulert område – man driver ikke butikk slik forlag gjør.

Regn med at tekst, bilder, musikk mm som man finner på nettet er opphavsrettslig vernet, med mindre dere har klare holdepunkter for å fastslå at det ikke er vernet!

Åndsverkloven gir opphavspersonen rettigheter, bl.a ; økonomiske interesser §2 (*enerett til eksemplarframstilling....*) og ideelle rettigheter i §3 (*navngivelse og ikke krenkende gjengivelse*). § 4, 2.ledd: bruk av verk i nye og selvstendige verk – krever ikke klarering eller kompensasjon. Bearbeiding derimot krever kompensasjon og klarering.

Hvor lenge er verk vernet:

I [Bernkonvensjonen av 1886](#)¹⁴ ble bruk av opphavsrett begrenset til forfatterens levetid. I Norge er regelen nå 70 år etter forfatterens død. Bernkonvensjon sier 50 år etter død, de fleste land praktiserer 70 år etter død, lobbyvirksomhet pågår for å øke til 90 år. EU-domstolen har nettopp utvidet vernetid for produksjoner til 70 år etter at innspilling fant sted – begrunnet med at en del artister ville være garantert inntekt ut livet med denne forlengede fristen i motsetning til den tidligere vernetiden på 50 år (*popartister som spiller inn i begynnelsen av 20-årene som eksempel*). Det er viktig å tenke på at den som er skaper er den som får inntekt, særlig hvis det skal sees opp mot stimulering og nyskaping - det er derfor vi bl.a får diskusjon rundt endring av vernetid.

¹¹ <http://www.lovdatab.no/all/nl-19610512-002.html>

¹² <http://no.wikipedia.org/wiki/Verksh%C3%B8yde>

¹³ <http://www.kopinor.no/opphavsrett/opphavsrettsnotiser>

¹⁴ http://no.wikipedia.org/wiki/Bernkonvensjonen_om_vern_av_litter%C3%A6re_og_kunstneriske_verk

Noen unntak fra åndsverkloven:

Bernkonvensjonens artikkel 9 er interessant: (2) Det er forbeholdt unionslandenes lovgivning å tillate reproduksjon av de nevnte verk i visse spesielle tilfelle, under forutsetning av at slik reproduksjon ikke skader den normale utnyttelse av verket og ikke på urimelig måte tilsidesetter opphavsmannens legitime interesser.

Dette utløser en slags tretrinnsstest:

1. spesielt tilfelle
2. slik reproduksjon ikke skader den normale utnyttelsen av verket
3. ikke på urimelig måte tilsidesetter opphavsmannens legitime interesser.

Offentlige dokumenter er ikke vernet. **Sitatrett**; det er tillatt å sitere fra et offentliggjort verk i samsvar med god skikk (at man navngir hvor det er hentet fra og siterer korrekt og i rett kontekst). Gjengivelse av kunstverk kan gjengis i tilslutning til tekst. Faksimile ved omtale av dagshending. Opphavsmann har krav på vederlag med mindre det gjelder dagshending knyttet til det verket som gjengis (eks. *Oppslag om Munch's "Skrik" stjålet (i dag) – her kan man bruke bilde av "Skrik" uten vederlag, motsetning "Mye skrik og skrål på Tøyen" og så illustrere oppslaget med samme bilde – krever kompensasjon*).

Internett er ikke beskrevet i lov om åndsverk!! Låneregel ÅVL § 36: Avtalelisens (eks Tono, Kopinor). Overdragelse av opphavsrett ÅVL § 39 – spesialitetsprinsippet § 39a (viser til Høyesteretts-dom i [Kokkin-saken](#)¹⁵). ÅVL §39b endring og videre overdragelse (eks ikke lov å brenne kunstverk uten godkjenning fra opphavsmann – når Fornebu skulle rives ble det erstatning til kunstner for ødeleggelse av fresker). Vernetid §43 [Sui generis](#)¹⁶: ikke åndsverk, men med rettigheter fordi det bl.a har krevd mye arbeid, f.eks (telefon)kataloger og databaser.

Skolen har noe utvidede rettigheter til bruk i undervisningssammenheng gjennom [Kopinoravtalen](#)¹⁷. (Hjemmel for disse avtalene finner du i åndsverkloven (§ 13 b) – Avtalelisens for bruk av verk i undervisningsvirksomhet).

Hvorfor har vi opphavsrett:

Bernkonvensjonen artikkel 6: (1) Uavhengig av opphavsmannens økonomiske rettigheter, og selv etter overdragelse av disse, beholder opphavsmannen retten til å gjelde som opphavsmann til verket, og til å motsette seg enhver forvanskning, beskjæring eller annen endring av verket og enhver annen krenkelse av det, som kan skade hans ære eller anseelse.

[US Constitution av 1790 artikkel 1, seksjon 8](#)¹⁸ har denne begrunnelsen for immaterialrett, dvs opphavsrett og patenter: *To promote the Progress of Science and useful Arts, by securing for limited Times to Authors and Inventors the exclusive Right to their respective Writings and Discoveries;*

Her er det altså samfunnets nytte som står i fokus for regler om opphavsrett (to promote the progress...). Det er en interesseavveining mellom opphavsmannens interesse og almennhetens nytte. Omfattende vern gjør at man f.eks ikke kan benytte det andre har utviklet. Dette kan være et hinder for delingskultur.

¹⁵ <http://bit.ly/4bgrbq>

¹⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Sui_generis

¹⁷ http://www.kopinor.no/avtaler/avtaleomraader/grunn_og_videregaaende_skoler/digital_bruk

¹⁸ <http://www.house.gov/house/Constitution/Constitution.html>

